Teodor COTELNIC
Institutul de Filologie al AŞM
(Chişinău)

UN ÎMPĂTIMIT CERCETĂTOR AL LIMBII ROMÂNE LITERARE*

An avid researcher of the literary Romanian language

Abstract. In his long scientific activity the main research concern of the academician Nicolae Corlăteanu was the contemporary literary Romanian language. Serving the cultural and social needs of a people, the literary language is the most valuable, model, exemplary form, a polished, improved form; it is the „super-dialectal" form of the national common language. Through more than six decades of hard work, the scientist examines in detail the functional relations between the national common language and its other variants: the literary language, the standard language, the writers' language, establishing among them a concentric report. At the same time, the literary Romanian language became stabilized in the second half of the XIXth century, to its constitution contributing the spoken language from the Romanian massif of the north of Danube, the linguistic and literary tradition of the chroniclers' books, the linguistic means of all the scholars of the three Romanian historical provinces.

Keywords: innovation, literary language, national language, the writer's language, the standard language, terminology, traditions.

Preocupările filologice ale lui Nicolae Corlăteanu încep încă de pe băncile liceului *Alexandru Donici* din Chişinău, unde prezenta referate la cercul literar. A urmat universitatea din Cernăuți, instituție cu vechi şi frumoase tradiții cărturăreşti. Aici s-a format ca filolog şi distins intelectual sub îndrumarea unor eminenți profesori universitari, care l-au învățat să pătrundă mai adânc în tainele graiului strămoşesc, să studieze mai profund operele marilor scriitori şi să-şi determine orientarea intelectuală în specialitatea aleasă. După propria-i mărturisire, „tezele de seminar la Facultatea de Litere a Universității din Cernăuți despre activitatea poetică a lui A. Mateevici şi despre publicațiile periodice din Basarabia şi, mai ales, teza de licență despre relațiile lingvistice dintre *Codicele Voronețean* şi lucrările lui Coresi mi-au trezit gustul şi dragostea pentru investigațiile filologice. Expedițiile folclorice şi dialectologice mi-au deschis ochii asupra comorii de nestemate a graiului popular" [1, p. 95-96].

Anume în anii de studenție Domnia Sa îşi concentrează atenția asupra unor probleme de filologie, în special, de textologie. Examinând cu pasiune şi competență relațiile lingvistice şi filologice dintre textul din *Faptele apostolilor* (*Praxiul*), inclus în *Condicele Voronețean*, şi *Apostolul lui Coresi* (tipărit la Braşov în 1563), contrar opiniei reputa-

* Publicat cu prilejul împlinirii unui centenar din ziua naşterii acad. Nicolae Corlăteanu.

BDD-A22739 © 2015 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:52:54 UTC)

ţilor lingvişti Sextil Puşcariu şi Alexandru Rosetti, ajunge la concluzia independenţei celor două texte în privinţa traducerii lor, fiecare având la bază un alt original slav. Comisia de licenţă, alcătuită din merituoşii profesori universitari Leca Morariu, Grigore Nandriş şi Ion Nistor apreciază lucrarea cu cea mai înaltă notă şi o recomandă pentru a fi publicată. Cu regret, abia în anii ’60 o parte din teză a văzut lumina tiparului (în revistele *Studii şi cercetări lingvistice* –1960, nr. 3, p. 443-447 şi *Limba română* (Bucureşti) – 1963, p. 177-185). După cum se menţionează într-o recenzie din revista *Mitropolia Olteniei* (1961, nr, 3-4), lucrarea „aduce o contribuţie nouă şi însemnată pentru istoria literaturii noastre vechi” [2, p. 114].

Interesele şi problemele de investigaţie ale savantului sunt multiple şi diverse. În decursul celor peste şase decenii de trudă în sudoarea frunţii pe ogorul filologiei româneşti acad. N. Corlăteanu desfăşoară o prodigioasă activitate ştiinţifică, ce se caracterizează nu numai printr-un considerabil număr de lucrări, ci şi printr-o neîntrecută diversitate tematică, în care sunt abordate cu competenţă, erudiţie şi cu o capacitate de muncă demnă de invidiat variate subiecte de lingvistică teoretică şi aplicată. Domnia Sa a publicat lucrări de sinteză aproape în toate compartimentele limbii: lexicologie şi lexicografie, fonetică şi ortografie, istoria limbii literare şi limba scriitorilor, interferenţe lingvistice şi îmbogăţirea reciprocă a limbilor contactante, stilistică şi cultivarea limbii, gramatică şi sociolingvistică, textologie şi istoria limbii, romanistică şi lingvistică generală, istoria lingvisticii şi a culturii naţionale*. N. Corlăteanu a lăsat urmaşilor lucrări de sinteză aproape în toate compartimentele enumerate, lucrări care (pe lângă faptul că oferă tuturor celor interesaţi posibilitatea de a cunoaşte limba maternă sub toate aspectele ei de manifestare şi funcţionare, prezintă o imagine de ansamblu a cunoştinţelor dobândite până în prezent) au menirea de a aprofunda tematica disciplinei respective, dezvăluind noi aspecte necercetate încă, sugerând modalităţi noi de interpretare şi clasificări foarte utile, deschizând un orizont larg lingvisticii noastre. Toate domeniile de cercetare sunt acoperite cu studii bine apreciate de specialişti la timpul apariţiei lor.

Vorbind despre activitatea ştiinţifică a savantului Corlăteanu cu ocazia împlinirii vârstei de 80 de ani, acad. Silviu Berejan avea să afirme: „Nicolae Corlăteanu este – şi acest lucru e bine cunoscut atât în Republica Moldova, cât şi în afara ei – un om de litere cu o temeinică pregătire profesională, un erudit şi competent cercetător în domeniul filologiei, în sensul vechi şi larg, adică etimologic al acestui cuvânt. Domnia Sa a avut şi are în obiectiv, s-a interesat şi se interesează dintotdeauna de disciplinele filologice în întregul lor ansamblu, adică de toate formele de manifestare a limbii unui popor, de istoria vorbirii omeneşti, a vorbirii populare orale şi a celei culte, de acţiunea acestora asupra spiritualităţii membrilor unei comunităţi sociale, de utili-

* Profesorul universitar Anatol Ciobanu, fost student şi doctorand al dlui academician Corlăteanu, distinge la iubitul său dascăl şi mentor 10 direcţii de cercetare. A se vedea [3, p. 48-53].

BDD-A22739 © 2015 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:52:54 UTC)

zarea artistică a limbii, adică de arta cuvântului, de importanța acestei arte pentru sensibilitatea umană în genere. În toate aceste domenii a scris şi a expus cu diferite ocazii o sumedenie de idei şi judecăți de valoare, presărate cu generozitate prin sutele de studii şi articole publicate, precum şi prin cursurile de lecții, prelegeri şi comunicări ținute în fața a mii de elevi, studenți, doctoranzi şi specialişti, filologi, profesori de limbă şi literatură" [4, p. 36].

Având o excelentă pregătire filologică şi posedând informații vaste din toate compartimentele lingvisticii moderne, talentatul şi harnicul om de ştiință nu se consacră cercetării aprofundate doar a aspectelor teoretice ale diverselor şi complexelor probleme ale limbii materne. Chiar prima lucrare *Abecedarul pentru adulți*, elaborată îndată după anii de război împreună cu regretabilul său coleg Eugeniu Russev – apărută în 4 ediții (1945-1962) cu un tiraj de peste o jumătate de milion de exemplare – a fost o carte de căpătâi ce a servit la alfabetizarea maselor largi de moldoveni, învățându-i să citească şi să scrie cu litere ruseşti. Căci după cum avea să afirme însuşi lingvistul mai târziu într-un interviu, „în acele vremuri alfabetizarea nu era doar o acțiune de răspândire a cunoaşterii de carte. Ea mai însemna ceva, mai important: a păstra şi a cultiva conştiința apartenenței la un anumit popor, la o entitate națională, adică a şti să citeşti şi să scrii, folosind cuvintele tale materne, a vorbi, a te comporta ca moldovean, inclus în întreaga romanitate – şi în cea proximă, şi în cea istorică" [5, p. 67].

Principala preocupare de cercetare a eruditului şi laboriosului lingvist a fost şi a rămas în permanență limba literară contemporană, în special lexicologia şi lexicografia. Cunoscuta sa monografie, *Studiu asupra sistemului lexical moldovenesc din anii 1870-1890 (Contribuția lui Ion Creangă şi a altor scriitori la valorificarea stilistică a vocabularului contemporan)* (1964) a devenit în scurt timp o lucrare de referință în lingvistica română. După aprecierea membrului corespondent al AŞ din R. Moldova, A. Ciobanu, „monografia impresionează prin profunzimea tratării problemelor abordate, prin cunoştințele autorului în domeniul istoriei literaturii româneşti şi a celei universale, prin caracterul ei instructiv, înscriindu-se în istoria filologiei romanice ca o contribuție importantă la măreața şi nobila operă de valorificare a moştenirii clasice" [6, p. 51]. Opera prezintă o cercetare exhaustivă a perioadei în care s-au format şi s-au stabilizat normele limbii literare, perioadă de înnoire, modernizare şi statornicire a stilurilor limbii române, Deşi se tratează numai lexicul şi e bazată în special pe materialul lexical din opera crengiană, lucrarea constituie o contribuție substanțială şi la soluționarea unor probleme mai generale, cum ar fi: noțiunea de limbă literară, relațiile funcționale dintre limba comună națională, limba literară, limba literaturii artistice şi limba scriitorului, studierea limbii operelor literare etc. În urma examinării corelației dintre limba literară şi celelalte aspecte (variante) ale limbii naționale comune ajunge la concluzia că între ele se stabileşte un raport concentric: cercul mai larg reprezintă limba comună națională, iar cercurile interioare – respectiv – celelalte noțiuni, limba scriitorului constituind cercul central (cel mai mic). Mai amănunțit vezi [7, p. 53-54]. Savantul respinge teza eronată,

BDD-A22739 © 2015 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:52:54 UTC)

susținută de mai mulți cercetători, că limba lui Creangă este limba țăranului moldovean şi că dialectismul este elementul caracteristic vocabularului lui. În opinia autorului monografiei, „caracteristica principală a scrierilor marelui povestitor o constituie folosirea abundentă a limbii vorbite ca pe unul din aspectele funcționale ale limbii literare”.

Îmbrățișând şi promovând calea evolutivă şi acumulativă de investigație, profesorul nu ignoră noile metode de cercetare, noile teorii şi interpretări științifice, capabile să regenereze gândirea mereu dornică de cunoaştere a cercetătorului. În lucrarea amintită citim: „Orice sinteză referitoare la limba literară trebuie să scoată în evidență şi să dovedească ideea de continuitate a unor tendințe, care s-au vădit în perioadele anterioare şi se realizează astăzi. Se impune a reliefa nu atât particularitățile lingvistice ale lui Creangă, adică ceea ce are el singular (dacă e vorba de o limbă «bună» sau nu în sensul direct al acestor cuvinte), cât se cere a şti în mod obiectiv, ce este limba lui Creangă în contextul limbii literare moldoveneşti* în general şi a stării în care se găsea ea în a doua jumătate a veacului XIX, în special” [8, p. 22].

Bun cunoscător al literaturii vechi şi clasice, autorul monografiei consideră că perioada în care s-a stabilizat limba română literară este secolul al XIX-lea, în special a doua jumătate a lui. În urma unei analize minuțioase a diferitor izvoare ale limbii, constată că la dezvoltarea limbii literare a contribuit limba vorbită (= graiurile) de pe întregul masiv romanic nord-dunărean, tradiția lingvistică şi literară cuprinsă în cărțile noastre vechi (literatura religioasă şi istorică, operele cronicarilor), mijloacele lingvistice folosite de scriitorii considerați clasici. În sfârşit, s-a format şi s-a desăvârşit într-o perioadă istorică de lungă durată, întocmai ca şi poporul care a creat-o cu contribuția eforturilor permanente ale tuturor cărturarilor din cele trei provincii istorice româneşti – Moldova, Muntenia şi Transilvania.

Limba literară este cel mai desăvârşit şi multilateral aspect al limbii comune naționale. Ea include în componența sa toate varietățile stilistice, inclusiv stilul artistic (limba operelor literare). Ea are tangențe vădite cu limba scriitorului, însă nu poate fi identificată cu aceasta din urmă.

Limba scriitorului poate inova în diferite direcții, cu singura condiție de a se menține în sistemul limbii comune naționale.

După ce evidențiază contribuția marelui povestitor humuleştean la dezvoltarea limbii literare, autorul trece la analiza lingvo-stilistică a vocabularului crengian ce cuprinde printre altele: oralitatea operei lui Creangă, raporturile semantice dintre cuvinte (sinonimele, omonimele, antonimele, eufemismele), particularitățile lexico-frazeologice şi stilistice ale părților de vorbire, tot materialul fiind examinat „în strânsă legătură cu conținutul operei şi concepția de viață a scriitorului” [9, p. 22]. Asupra unora dintre problemele enunțate aici neobositul cercetător va reveni şi în cărțile, studiile, articolele scrise ulterior. Numim o parte din ele, în ordinea apariției lor: *Dezvoltarea stilurilor*

* Glotonimul „limba moldovenească” este denumirea corectă de *limba română*, impus de regimul țarist şi sovietic în teritoriul din stânga Prutului şi până peste Nistru.

BDD-A22739 © 2015 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:52:54 UTC)

funcționale şi problema evoluției limbii literare (1967), *Aspecte ale relațiilor dintre limba literară şi limba scriitorului* (1972), *Scriitorul în fața normei literare* (1985), *Cronicarii moldoveni şi contemporaneitatea noastră* (1988), *Româna literară în Republica Moldova: istorie şi actualitate* (1995), *Încadrarea lingvistică în realitățile europene* (2001) etc.

În culegerea de studii *Scriitorul în fața limbii literare* atacă direct problemele legate de rolul scriitorului, al literaturii beletristice în procesul de formare şi funcționare a limbii literare, de relațiile dintre limba literară şi limba scriitorului, scriitorul şi norma literară, corelația dintre tradiție şi inovație în limba scriitorului, contribuția condeierilor clasici şi contemporani la dezvoltarea şi perfecționarea limbii literare. După părerea autorului, limba operelor artistice constituie o parte din întreg, întregul fiind limba literară sub aspectul ei scris şi oral. Rolul de bază însă în dezvoltarea şi perfecționarea limbii literare le revine, în primul rând, scriitorilor de mare valoare. În această ordine de idei un rol aparte îi revine lui M. Eminescu, a cărui limbă constituie expresia cea mai desăvârşită a limbii române naționale: „Un adevărat condeier simte limba, ştie să-i aprecieze şi să-i valorifice posibilitățile stilistice şi estetice, căci poetul e un arhitect, un inginer al sufletelor umane, dar în aceeaşi vreme şi un meşter-faur, un maestru al slovei scrise, prin intermediul căreia el face ca ceilalți să vadă, să simtă pulsul vieții, să acționeze în corespundere cu idealurile nobile ale societății” [10, p. 46].

O problemă importantă ce şi-a găsit oglindire în culegere este cea a relațiilor dintre limba scriitorului şi normele limbii literare. Spre deosebire de lucrările ştiințifice şi actele oficiale în care se respectă cu strictețe normele limbii literare, comunicarea artistică îşi are legitățile ei. Necesitățile estetice îi permit scriitorului, in special poetului, să se abată uneori de la normă. Firește, abaterile trebuie să fie bine motivate de conținutul de idei al operei literare. În concepția autorului limba operelor beletristice poate fi considerată „un subsistem funcțional care, pe lângă mijloacele limbii comune, posedă şi anumite mijloace specifice care se prezintă ca un fel de îndepărtări de la normele literare şi cele logico-semantice obişnuite” [11, p. 48]. Astfel, pentru a-şi exprima individualitatea, maestrul slovei scrise este nevoit adesea să se elibereze oarecum de rigiditatea normelor literare. După opinia judicioasă a cercetătorului, între tradiție şi inovație există o legătură dialectică. Tradiția, din care îşi trage originea orice creație spirituală, nouă, este „experiența predecesorilor, materializată în anumite valori permanente statornice pentru poporul dat” [12, p. 61]. Respectarea tradiției nu trebuie să fie însă o repetare oarbă, deoarece, urmând fără abateri calea bătătorită de alții, nu se poate ajunge niciodată la creație proprie, la originalitate, dacă produc rod numai acele legături cu tradiția, care permit să apară forme expresive noi.

De o atenție aparte se bucură opera şi concepția marilor noştri clasici despre limba literară: I. Heliade-Rădulescu, C. Negruzzi, Al. Russo, V. Alecsandri, M. Eminescu, I. Creangă. Drept model de analiză minuțioasă sunt investigările de la sfârşitul cărții:

BDD-A22739 © 2015 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:52:54 UTC)

Actualitatea operei lui Ion Creangă, Ion Creangă şi prozatorii sovietici moldoveni, Măiestria scriitorului şi problema cultivării limbii, Despre analiza operei literare la nivel stilistic.

Domnului profesor N. Corlăteanu îi aparţine şi meritul de a fi alcătuit programe şi manuale pentru studenţii de la facultăţile de filologie din republică. E suficient să amintim de manualul universitar *Curs de limbă moldovenească literară contemporană.* Vol. I, apărut la Chişinău în 1956, scris de un colectiv de autori, în care e inclus compartimentul *Lexicul*, aparţinând acad. N. Corlăteanu. Abia în 1969 acelaşi Corlăteanu publică manualul de lexicologie pentru şcoala superioară parte componentă a cursului integral de limbă română literară în trei volume: volumul I – *Lexicologia*, vol. II – *Fonetica şi Morfologia*, vol. III – *Sintaxa*. Reeditat şi completat substanţial de acelaşi Nicolae Corlăteanu în 1982, a slujit 23 de ani procesul de învăţământ universitar. Acest studiu cu privire la sistemul lexical sub aspectul evoluţiei principalelor lui izvoare de îmbogăţire a varietăţii lui stilistice, al specificului etimologic şi frazeologic al relaţiei cu alte limbi şi alte perspective ale dezvoltării sale în noile condiţii istorice ale „armoniosului bilingvism moldo-rus" din republică, cartea se prezintă ca o lucrare de sinteză a cercetărilor şi concluziilor în acest domeniu, pe care autorul le-a formulat în mai multe studii publicate anterior. Având în faţă tomuri voluminoase scrise pe această temă, în alte limbi, un cercetător mai puţin exigent ar fi fost tentat să ofere cititorului o lucrare de mari proporţii cu numeroase date şi trimiteri suplimentare, cu analize detaliate ale unor opinii puse deja în circulaţia ştiinţifică. Nicolae Corlăteanu a reuşit să învingă asemenea tentaţie şi în locul unui volum enorm, dar dezlânat, selectând numai esenţialul, mişcându-se cu suplеţe prin diversitatea ipotezelor şi concluziilor predecesorilor, a dat la iveală un volum de mici proporţii, dar dens şi interesant, clar şi moderat, în care ineditul şi erudiţia îşi dau întâlnire cu sobrietatea şi concizia, caracteristice adevăratului om de ştiinţă, stăpân pe materialul lingvistic investigat. Credem că nu vom exagera afirmând că fără o orientare teoretică bine determinată, fără o aplicare creatoare a materialului lingvistic, autorul nu s-ar fi descurcat în hăţişurile vocabularului nostru, de ar fi putut formula cu atâta claritate şi putere de convingere concluziile sale privind diversele probleme complicate ale originii, dezvoltării şi funcţionării sistemului lexical, de ar fi putut pronostica cu certitudine mijloacele de dezvoltare şi de îmbogăţire ale vocabularului în condiţii destul de precare.

Împreună cu discipolii săi, laboriosul savant revine asupra reeditării unor manuale universitare, pe care le completează din punct de vedere teoretic în corespundere cu cerinţele zilei. Astfel, în 1992, împreună cu prof. Ion Melniciuc (fostul său student şi apoi coleg de catedră) publică a treia ediţie a *Lexicologiei.* Elaborat în perioada de reînviere a realităţii lingvistice din R. Moldova (recunoaşterea oficială a unităţii limbii literare şi a spiritului românesc în hotarele ei de secole), manualul este net superior ediţiilor precedente. Unele capitole şi paragrafe sunt completate, sunt revăzute anumite probleme controversate şi scrise într-o lumină nouă. E vorba de compartimentele: clasificarea frazeologismelor, tipurile polisemiei, procesele de modernizare a lexicului,

BDD-A22739 © 2015 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:52:54 UTC)

neologismele şi rolul lor în reînnoirea vocabularului, *Dacia literară* şi dezvoltarea lexicului, perfecţionarea terminologiei contemporane etc. [13, p. 209-220].

În comparaţie cu manualul de fonetică semnat de acad. N. Corlăteanu (Chişinău, 1978), ediţia din 1993, elaborată în colaborare cu Vladimir Zagaevschi (şi el fost student şi coleg al dumnealui), conţine noi viziuni de interpretare, în special în ceea ce priveşte limbile romanice şi subdiviziunile teritoriale ale limbii române, clasificarea acustică a vocalelor şi consoanelor, fonemul şi alofonele lui, principiile grafiei moderne, stilurile de pronunţare, începuturile şi stabilirea normelor ortografice româneşti etc. Cititorul poate găsi aici răspuns la cele mai diverse probleme referitoare la structura fonetică a limbii materne.

Departe de a fi simple manuale adresate studenţilor şi cadrelor didactice de la facultăţile de litere, lucrările menţionate constituie adevărate tratate de lingvistică în domeniile respective, tratate scrise cu mult talent, folosind un limbaj expresiv, simplu, concis, clar, nepretenţios, fără ca prin aceasta să fie afectat caracterul ştiinţific al informaţiei.

Nu e de prisos să amintim şi de activitatea lexicografică a savantului. Debutează (împreună cu Eugeniu Russev) la elaborarea în 1949 a unui *Dicţionar rus-moldovenesc* ce cuprindea circa 40 000 de cuvinte şi expresii, iar peste 13 ani vede lumina tiparului un nou *Dicţionar rus-moldovenesc*, tipărit la Moscova, încorporând 61 000 de unităţi lexicale. Tot în acest an apare la Moscova *Dicţionarul rus-român*, înglobând 46 000 de unităţi lexicale. O nouă ediţie a acestui dicţionar, prelucrată şi completată, a apărut tot la Moscova în 1967. Deşi unele dicţionare, cu excepţia ultimului, par astăzi rudimentare, ele echivalau atunci, după importanţă, „cu un manual de limbă maternă (= română) şi cu unul de limbă rusă în activitatea unui scriitor, ziarist, traducător, pedagog sau cercetător ştiinţific” [14, p. 29], au servit ulterior drept bază pentru întocmirea dicţionarelor similare. Desigur, activitatea lexicografică a Domniei Sale nu se reduce doar la întocmirea dicţionarelor bilingve. O deosebită contribuţie a adus la elaborarea dicţionarelor ortografice, fiind conducătorul ştiinţific şi coautorul a celor trei ediţii ale acestui tip de dicţionar (1957, 1968, 1978). Probabil, e cazul să spunem cu această ocazie, că dl profesor a plecat în lumea celor drepţi, fiind amărât din cauză că manuscrisul *Dicţionarului limbii lui Ion Creangă*, pe care l-a purtat toată viaţa în suflet, n-a văzut lumina tiparului. A plecat de asemenea mâhnit şi de manuscrisul *Dicţionarului de derivate al limbii române*, al cărui organizator şi animator a fost. Şi e păcat că acest manuscris, la care au trudit timp de 2 ani mai mulţi cercetători ai Institutului, zace undeva printre hârţoage. Sperăm că se va găsi cineva dintre discipolii Domniei sale să pună umărul şi să contribuie la editarea acestor lucrări inedite în Republica Moldova.

Spaţiul nu ne permite să trecem în revistă toate lucrările savantului, mai ales că despre unele din ele s-a vorbit pe larg în materialele omagiale precedente*. Totuşi am vrea să atragem atenţia cititorului asupra ultimelor două valoroase monografii:

* Avem în vedere volumele omagiale, editate cu ocazia împlinirii 70 şi 80 ani de la naşterea acad. N. Corlăteanu.

BDD-A22739 © 2015 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:52:54 UTC)

Încadrarea lingvistică în realităţile europene (Chişinău, 2001) şi *Neologismul în opera eminesciană* (Chişinău, 2004), despre care s-a spus şi s-a scris mai puţin.

Prima tratează o problemă actuală referitor la înnoirea, îmbogăţirea vocabularului în genere şi a terminologiei ştiinţifico-tehnice, dar şi literare propriu-zise, nu înainte de a prezenta problemele teoretice ale neologismelor şi importanţa lor pragmatică în condiţiile actuale ale evoluţiei sociale, economice, politice şi culturale în epoca marilor descoperiri ştiinţifice şi tehnice ale umanităţii contemporane. Ca urmare a transformărilor sociale, a progresului ştiinţific şi tehnic, precum şi a relaţiilor reciproce dintre popoare în ziua de astăzi, neologismul constituie un element esenţial şi absolut necesar în procesul de dezvoltare a limbii.

A doua monografie, apărută în al 90-lea veleat al distinsului filolog, care deşi este adresată publicului larg, are, din păcate, un tiraj doar de 120 de exemplare. Studiul reprezintă realizarea unei idei mai vechi a autorului, despre care acesta mărturiseşte: „Aflându-mă încă pe băncile liceului «Al. Donici» din Chişinău (1927-1934), apoi ale Universităţii cernăuţene (1934-1940) m-a preocupat mereu ideea cercetării operei marelui nostru poet nepereche. Îmi dădeam bine seama de profunzimea ideilor filosofice, de măiestria genială în procesul de perfecţionare şi dezvoltare a limbii noastre literare prin mijlocirea operei eminesciene” [15, p. 46]. Şi, într-adevăr, dl acad. a reuşit să elaboreze o lucrare preţioasă privind neologismul în poezia, proza şi ziaristica eminesciană. Bineînţeles, autorul evidenţiază şi sporirea expresivităţii prin reînvierea multor cuvinte şi expresii autohtone alături de cele cu caracter neologic, arată contribuţia lui Eminescu la dezvoltarea şi modernizarea limbii literare.

Pentru a găsi cuvântul ce exprimă adevărul, Marele nostru Luceafăr a folosit în creaţia sa întreaga bogăţie lexicală expresivă a limbii române, cu tot ce avea ea mai preţios, începând cu secolul al XVI-lea până în perioada vieţii sale. Din izvoadele bătrâne dezgroapă o mulţime de vocabule şi forme gramaticale; din graiuri alege tot ce e mai de preţ şi mai viguros, culege cu grijă termenii populari, cele mai savuroase expresii; de la predecesori selectează cuvinte şi expresii de circulaţie curentă, pe care a ştiut să le treacă prin laboratorul său de creaţie cu o desăvârşită artă literară, exprimând cele mai profunde gânduri şi sentimente. În acelaşi timp îşi perfecţiona mijloacele de exprimare şi elementele venite, în special, din limba popoarelor ajunse la un nivel mai înalt de dezvoltare, la o desăvârşire vădită în operele unor maeştri ai slovei scrise.

Prezenţa sau absenţa neologismelor în vocabularul poetic eminescian este condiţionată de conţinutul creaţiei sale. În versurile cu caracter popular apariţia lor este limitată. Cu totul alta este situaţia în poeziile şi poemele cu tematică filozofică, socială, estetică etc., în care elementele lexicale noi i-au servit poetului pentru exprimarea celor mai profunde şi abstracte idei. Sub pana scriitorului ele devin importante instrumente de realizare a expresiei artistice.

În cele din urmă, considerăm că ar fi necinstit să trecem cu vederea discursul convingător şi bine argumentat, ţinut în cadrul conferinţei internaţionale *Limba română este numele corect al limbii noastre* (20-21 iulie 1995), la care dl Profesor a rostit

BDD-A22739 © 2015 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:52:54 UTC)

cu glas tare, concludent adevărul ştiinţific despre limba noastră literară. Citǎm din acest raport: „Cât priveşte limba literară, limba model, exemplară, de care ne folosim mai ales în scris, în lucrările literare, ştiinţifico-tehnice, limba oficială din documentele social-politice şi administrative, ea trebuie numită limba română literară, unică pentru toţi românii (moldoveni, munteni, ardeleni, bucovineni, transnistrieni, cei din Banatul sârbesc, din Ungaria, Bulgaria, Ucraina, Rusia, SUA etc.” [16, p. 82].

Cele expuse *supra* confirmă ideea că, deşi academicianul profesor Nicolae Corlăteanu a avut unele lacune şi greşeli în tratarea anumitor probleme de lingvistică, rămâne în continuare să-şi ocupe locul pe deplin meritat printre cei mai destoinici oameni de ştiinţă şi cultură atât din Republica Moldova, atât cât şi din afara ei.

Referinţe bibliografice

1. Anton Ion. *Dincolo de formule*. Chişinău, 1984, p. 95-96.

2. Citat după: Onufrie Vinţeler. *Academicianul Nicolae Corlăteanu la 80 de ani.* În: Omagiu academicianului Nicolae Corlăteanu la 80 de ani. Chişinău: Editura Virginia, 1995, p. 114.

3. Anatol Ciobanu. *Academicianul Nicolae Corlăteanu – personalitate ilustră a filologilor români.* În: Omagiu academicianului Nicolae Corlăteanu la 80 de ani. Chişinău: Editura Virginia, 1995, p. 48-53.

4. Silviu Berejan. *Academicianul Nicolae Corlăteanu – organizator al ştiinţei academice.* În: Revistă de lingvistică şi ştiinţă literară, 1995, nr. 3, p. 36.

5. *Interviu jubiliar.* În: Revistă de lingvistică şi ştiinţă literară, 1990, nr. 4.

6. Anatol Ciobanu. *Op cit*., p. 51.

7. Nicolae Corlăteanu. *Studiu asupra sistemei lexicale moldoveneşti din anii 1870-1890. (Contribuţia lui Ion Creangă şi a altor scriitori la valorificarea stilistică a vocabularului contemporan).* Chişinău , 1964, p. 53-54.

8. *Ibidem*, p. 22.

9. *Ibidem.*

10. N. Corlăteanu. *Скриторул ын фаца лимбий литераре*. Chişinău, 1985, p. 46.

11. *Ibidem,* p.48

12. *Ibidem,* p. 61.

13. A se vedea mai detaliat: N. Corăteanu, I. Melinciuc. *Lexicologia.* Chişinău: Lumina, 1992, p. 209-220.

14. Ion Melniciuc. *Irepetabilul savant.* În: Limba Română (Chişinău), 2005, nr. 4, p. 29.

15. Nicolae Corlăteanu. *Neologismul în opera eminesciană*. Creaţia poetică. Proza literară antumă. Eminescu-jurnalistul. Chişinău: CEP USM, 2004, p. 46.

16. Nicolae Corlăteanu. *Româna literară în Republica Moldova: istorie şi actualitate.* În: Limba Română (Chişinău), 2005, nr. 4, p. 82.

BDD-A22739 © 2015 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:52:54 UTC)